

Az Alaptörvény és a történeti alkotmány –

Csevár Nóra beszélget Szájer Józseffel

TESZ ÖN KÜLÖNBÉSÉGET ALKOTMÁNY ÉS ALAPTÖRVÉNY FOGALMA KÖZT? HA IGEN, MI ALAPJÁN LEHET MEGKÜLÖNBÖZTETNI?

Az alkotmány az 1949 előtti magyar történeti hagyomány szerint több, különböző korokban megfogalmazott dokumentumból, a joggyakorlatból, szokásjogból, gyakran íratlan, de közösen vallott elvekből, a jogirodalom munkáiból álló gyűjtemény. Mivel Magyarországnak 1949-ig nem volt kartális alkotmánya, az alkotmány kifejezés a fent vázoltakat fedte le. Az 1949-ik évi XX. törvény kisajátította, eredeti történeti jelentésétől megfosztotta az alkotmány kifejezést. (Megjegyzem, tartalmi értelemben sem volt modern alkotmánynak tekinthető, mert nem felelt meg sem az emberi jogok tiszteletben tartásának, sem a demokrácia, a hatalmak elválasztása elveinek sem.)

Az Alaptörvény, amint neve is mondja egy egységes dokumentum, ami alapja, vagy más Kelsen-i nézőpontból csúcsa formális jogrendszerünknek. Része egyben az alkotmánynak is, de kevesebb annál.

MIT ÉRT ÖN A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY VÍVMÁNYAI ÉS MINT CSAK VÍVMÁNY KIFEJEZÉS ALATT?

A vívmány szó a mai, a társadalom által közösen vallott alkotmányos felfogás szemszögéből szelektál a történelmi alkotmány szabályai között, azokra utal, amelyek kiállták az idő próbáját és ma is iránymutatóak. Technikai értelemben a vívmány kifejezést az európai jogból kölcsönöztük (acquis communautaire), de kicsit eltérő értelemben, mert az acquis minden uniós szabályt, döntést, gyakorlatot magában foglal, a magyar vívmány szó viszont tartalmi alapon különböztet, válogat, kiemel.

A VÍVMÁNY FOGALMÁNAK ÉRTELMEZÉSE ELÉG SZUBJEKTÍV, NYELVTANILAG SOK MINDENT JELENTHET. HÁTRÁNYA KÖVETKEZHET A JOGGYAKORLATBAN, MÉG PEDIG KÜLÖNBÖZŐ BÍRÓSÁGOK A JÖVŐBEN MÁS-MÁS JELENTÉST TULAJDONÍTHATNAK NEKI, ÍGY EZ NEM EGYSÉGES BÍRÓI GYAKORLATHOZ FOG VEZETNI. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HOGYAN TUDJA MAJD EZT KONTROLLÁLNI, ILLETVE ESETLEG EZT MEGAKADÁLYOZNI?

Vívmány szó valóban nem bevett az eddigi magyar jogban, ezért értelme, és tényleges tartalma a jogalkalmazók (és részben a jogirodalom) munkájának eredményeképpen fog kibontakozni. Ez a nyitottság persze éppen a rugalmasságot kívánja szolgálni. Egyben elvégzi azt a feladatot is, ami az új Alaptörvény egyik fő célja volt: hogy mai alkotmányos rendszerünk történelmi alapjait újraépítsük, a gazdag, ezer éves magyar alkotmányos hagyományt felélesszük, kontinuitását helyreállítsuk. Ezt a munkát az értelmező-alkalmazók végzik majd, kiemelten az Alkotmánybíróság (a bírói nyugdíjkorhatárral kapcsolatos ítéletében el is kezdte) és az Alaptörvényt közvetlenül alkalmazó bíróságok.

AZ R. CIKK (3) BEKEZDÉSE LEGITIMÁLÓ VAGY KIEGÉSZÍTŐ ÉRVKÉNT SZEREPELHET-E ESETLEG A KÉSŐBBI JOGALKALMAZÁSBAN?

A történeti alkotmány vívmányira való hivatkozás jogértelmezési segédelv, nem helyettesíti a tételes szabályokat, hanem azok értelmezését segíti a történeti alkotmány fényében. Több mint hatvan éves szünet után ennél erősebben nem tudtuk visszahozni az eredeti történelmi alkotmányt a jogbizonytalanság jelentős kockázata nélkül.

ÖNÁLLÓ ÍTÉLKEZÉSBEN VAGY CSAK JOGÉRTELMEZÉSI SZINTEN LEHET ALKALMAZNI?

Az Alaptörvény minden alkalmazása során használható-használandó kiemelt jogértelmezési elvként, de nem tételes jogként.

MIKÉNT VÉLEKEDIK ÖN ARRÓL AZ ESETLEGES FELVETÉSRŐL, HOGY AZ R. CIKK (3) BEKEZDÉS ÁLTAL FELVETŐDHET, HOGY MAGYARORSZÁGNAK NINCS KARTÁLIS ÍROTT ALKOTMÁNYA? VAGY EZ ETTŐL FÜGGETLENÜL IS KARTÁLIS ALKOTMÁNY MARAD?

A magyar jogrendszer tetején egy egységes írott jogi dokumentum, az Alaptörvény áll. A jogszabályok a hierarchikus rendben alatta vannak, és azzal összhangban kell lenniük. A történeti alkotmányra hivatkozás az Alaptörvény által kiemelt jogértelmezési segédelv. Az Alaptörvény formális értelemben megfelel a modern demokratikus európai kartális alkotmányok kritériumainak, azonban a magyar jogirodalmi hagyományban az alkotmány szó foglalt, azt csak bitorolta az 1949. évi XX. törvény. Ennek az újraélesztett alkotmányfogalomnak szélesebb értelmében az alkotmány magában foglalja az Alaptörvényt, de egyben nem sajátítja ki az alkotmány szót. Az Alkotmánybíróság nevének megtartása nem tévedés, hanem tudatos alkotmányozói törekvés volt, mert az AB mostantól nem csak az Alaptörvényt, hanem annak explicit felhatalmazása alapján az alkotmányt, pontosabban a történeti alkotmány vívmányait is értelmezi. (Ahogy egyébként ezt minden az Alaptörvényt alkalmazó szerv is teszi.)

AZ ALAPTÖRVÉNY A MAGÁNJOG „ANYAJOGA” IS EGYBEN. MILYEN JOGTERÜLETEN LÁTJA ÖN A VÍVMÁNYOK INTÉZMÉNYESÜLÉSÉT?

Véleményem szerint nem csak a magánjogban, hanem minden jogterületen átvezetendők az Alaptörvény szabályai, illetve azok közvetlenül is alkalmazhatók-alkalmazandók. Az Alaptörvény szabályai elsőbbséget élveznek a jogszabályokkal szemben, de ezzel kapcsolatban még van ellenállás. Ez egy hosszú folyamat lesz. (Egy konkrét példa: a bírói nyugdíjkorhatárról szóló AB határozatban, a testület tévesen állította, hogy a magyar jogrendszerben ne lenne "általános öregségi nyugdíjkorhatár", hiszen a kifejezés éppen az Alaptörvényben szerepel. A jogalkotó feladata ilyenkor nem az Alaptörvény explicit szövegének a figyelmen kívül hagyása, hanem a jogszabályi kifejezések hozzáigazítása ahhoz. A jogalkalmazó, a jogértelmező pedig az, hogy a jogszabályokat Alaptörvénnyel összhangzó értelmük szerint értelmezzék, ne azzal ellentétesen. Ebben a tekintetben bírálható az AB fenti értelmezése.)